

10.

Lokalisering av offentlig service – ideologi och egenintresse

David Karlsson

Frågan om lokalisering av offentlig service är svår och kontroversiell. Orsaken är att den innehåller en avvägning mellan att, å ena sidan, bedriva verksamhet som är kostnadseffektiv och av hög kvalitet och, å andra sidan, säkra att servicen är tillgänglig för alla oavsett var de bor. Problemet är att effektivitet kan vara svårt att uppnå när verksamheten är decentraliserad till många små, utspridda serviceenheter. I detta kapitel studeras hur svenska politiker i riksdag, region och kommun ser på frågan om lokalisering av offentlig service. Resultaten visar att politikernas åsikter till viss del formas både av ideologiska principer och av egenintresse kopplade till var de bor. Partisystemet förmår i viss grad fånga åsiktskillnaderna men inte i lika hög grad som för andra ideologiska dimensioner. Påfallande är att åsiktsmönstren bland politiker på samtliga politiska nivåer påminner starkt om varandra, både totalt sett och inom partierna.

En av svensk politiks mest synliga men minst studerade politiska konfliktfrågor handlar om lokalisering av offentlig serviceverksamhet. Få frågor väcker så starka känslor som när sedan länge etablerad service försvinner från en ort – till exempel när en byskola flyttas till centralorten eller när ett regemente, ett mindre sjukhus eller en biblioteksfilial läggs ner. Nya lokala partier bildas och folkinitiativ uppkommer inte sällan i protest mot just sådana centraliseringsbeslut (Jungar 2020; Erlingsson, Öhrvall, Wallman Lundåsen & Zerne, 2021). Urbanisering – det vill säga långsamma men ständigt pågående flyttströmmar från glesbygd och mindre tätorter till lokala centralorter, och från glesbygdskommuner till storstadsområden – gör att frågorna ständigt står på agendan.

Problematiken hänger nära samman med den klassiska politiska konflikten mellan stad och land, eller kanske snarare mellan centrum och periferi. Lipset och Rokkan lyfte i sitt klassiska verk *Cleavage Structure, Party Systems and Voter Alignments* fram just denna konflikt som en av de centrala klyvningsstrukturer (eng. *social cleavages*) som formade Västeuropas partisystem under 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Industrialiseringen och urbaniseringen förändrade maktförhållandena i samhället och skapade nya eliter, och en maktkamp mellan nationella och lokala intressen uppstod (Lipset & Rokkan, 1967). I Sverige är Centerpartiet (tidigare Bondeförbundet) det tydligaste uttrycket för ett parti som formades utifrån denna skiljelinje. Och fortfarande noteras på många håll i världen växande politiska motsättningar mellan urbana och rurala områden, där människor som bor i den rurala periferin upplever sig övergivna av eliten i centrum. Auktoritära och antidemokratiska krafter lyckas ibland exploatera den etablissemangskritik som uppstått i eftersatta regioner. Även om polarisering av denna art ännu inte kan skönjas i Sverige (Erlingsson m.fl. 2021, Erlingsson, Oscarsson, & Öhrvall, 2020) är svenska politikere uppgift att hitta en legitim balans mellan centrum och periferi en utmaning vars vikt inte får underskattas. Och lokalisering av offentlig service spelar här en viktig roll.

I detta kapitel undersöks hur samtliga folkvalda politiker i Sverige – i riksdagen, i regionerna och i kommunerna – ser på lokalisering av offentlig verksamhet. I särskilt fokus står åsikter om avvägningar mellan centralisering för att främja effektivitet och decentralisering för att främja närhet och tillgänglighet. Åsikterna undersöks både på det principiella planet och genom tre konkreta politiska förslag som berör lokalisering av verksamhet på lokal, regional och nationell nivå. En huvudfråga är om det finns en bakomliggande ideologisk dimension som förklarar skillnaderna i politikere åsikter i dessa frågor eller om det snarare är egenintresset som styr. Vi kommer också att studera hur väl dagens partisystem förmår fånga åsiktsspridningen. Jämförelsen mellan politiska nivåer är möjlig eftersom de frågor som ställdes i Riksdagsundersökningen 2018 även ställdes i KOLFU 2017 – en enkät riktad till Sveriges samtliga folkvalda politiker på lokal och regional nivå under mandatperioden 2014–2018. I analyserna kommer resultat från båda undersökningarna att användas.

Vari består lokaliseringsproblemet?

Frågan om lokalisering av offentlig service är aktuell i alla sammanhang när medborgare bor utspridda över ett geografiskt område. I storstaden kan det handla om i vilka förorter som service ska finnas, medan det i glesbygden kan röra i vilka övriga orter vid sidan av centralorten som service ska upprätthållas. Från ett nationellt perspektiv handlar frågan både om att bestämma var den statliga förvaltningen ska lokaliseras och att föra en politik som skapar likvärdiga förutsättningar i hela landet. Diskussionerna om centralisering och decentralisering mellan och inom samhällsnivåerna hör i grunden samman och i båda återfinns en avvägning mellan närhet och effektivitet (Pierre, 2001).

Ett vanligt argument är att offentlig serviceproduktion bedrivs mer *effektivt* i färre och större geografiskt koncentrerade enheter, och att verksamheten riskerar att fördyras och kvaliteten att försämrans om den bedrivs i många utspridda småenheter. Genom stordriftsfördelar kan man spara in på administrativa kostnader och nyttja personal med specialkompetens på bästa sätt. Nära kopplad till stordriftsfrågan är därför frågan om rekrytering och användning av kvalificerade medarbetare. I glesbygden är det en av de största utmaningarna, och ett problem som ökade ekonomiska anslag inte automatiskt kan lösa. Förutom rekryteringssvårigheterna är personaltunga serviceverksamheter som äldreomsorg och skola därtill dyrare att bedriva på landsbygden än i mer urbana områden, och det är en utmaning att upprätthålla kvaliteten i utflyttningsbygder (Mörk, Erlingsson, & Persson, 2019). Både stordriftsfördelarna och rekryteringsutmaningen är således argument som brukar användas *för centralisering av offentlig service*.

Men det finns också tunga argument *för decentralisering* och närhet. Koncentration av verksamhet till färre enheter i centrum innebär att servicens *tillgänglighet* försämrans i periferin. Människor får resa längre för att ta sig till servicestället, och de praktiska möjligheterna att bo kvar på hemorten försvåras. Förmågan att förflytta sig är därtill olika, beroende på fysisk rörlighet och resurser. Om centralisering leder till minskad tillgänglighet riskerar *ojämlikheten* mellan olika medborgargrupper att öka. Och för många berör frågan om decentraliserad service dessutom ännu större värden än att det är praktiskt om service finns i närheten. En byskola bidrar till exempel med mycket mer än utbildning: Den utgör en samlingspunkt i lokalsamhället, den är en av få arbetsgivare och – inte minst – den är en symbol för att bygden fortfarande är levande och har en framtid (Autti & Hyry-Beihammer, 2014; Cedering, 2016).

Under 1900-talet fick stordriftsargumentet stort genomslag och var ett av huvudargumenten bakom de stora kommunsammanslagningsslag som genomfördes under 1900-talet. Men trots att flera utredningar sett behovet av ytterligare strukturreformer under 2000-talet (SOU 2007:10, 2016:48, 2000:8) har hittills inga genomförts – i det starka motståndet mot förändringar väger medborgarnas värdering av närhetsaspekterna tungt. Stordriftsargumentet och tillgänglighetsargumentet är emellertid inte sinsemellan uteslutande, det är fullt möjligt att acceptera bådas giltighet. Och i så fall betyder det att de som godtar logiken i stordriftsargumentet och samtidigt vill upprätthålla – eller kanske

till och med förstärka – närhet/tillgängligheten av service, ibland måste vara beredda att säga ja till ökade verksamhetskostnader alternativt acceptera kvalitetsförsämringar.

Ett perspektiv på problematiken är att i Lipset och Rokkans anda se den som en territoriellt baserad intressekamp om resurser och makt mellan centrum och periferi. Motsättningarna göds av periferins rädsla för att centralisering ska medföra att dess inflytande och tillgång till service kan gå förlorade om den politiska ledningen anammar centrums utgångspunkter och intressen. Styrkeläget i konflikten mellan centrum och periferi kan därtill variera beroende på bosättningsmönster. I vissa regioner bor en stor del av befolkningen i centrum, och där är periferin svagare och har till exempel svårt att påverka utgången i politiska val (jfr Karlsson, 2012). På andra håll är centralorten och övriga delar av regionen eller kommunen mer jämstarka, och där är också konfliktnivån i politiken normalt något högre (Skoog & Karlsson, 2018).

Jämte denna intressekamp är problematiken underkastad starka och svårpåverkade ekonomiska och demografiska strukturer. I nästan hälften av Sveriges kommuner är antalet invånare lägre idag än för 40 år sedan, och bevarad decentraliserad service är allt svårare att åstadkomma i kommuner som krymper (Syssner, 2018, 2020). Över tid minskar antalet serviceställen i glesbygden. Till exempel lades vart fjärde folkbibliotek ned 1995–2015 och antalet skolor med färre än 50 elever minskade från 975 till 800 under perioden 2014–2017 (SOU, 2020:8). Även närvaron av statliga myndigheter ute i landet minskar och nedläggningar av offentlig service i avfolkningsbygder sammanfaller med att privat service som livsmedelsaffärer och bensinstationer försvinner (Tillväxtverket, 2018), och medverkar till att förutsättningarna för det lokala medborgarskapet omformuleras (Cras, 2017).

Men vad är det då som förklarar hur svenska politiker gör avvägningar mellan effektivitetsvärden och närhetsvärden? Två huvudalternativ står till buds: En möjlighet är att de styrs av ideologiska principer som hjälper politiker att prioritera mellan olika värden. Om detta alternativ stämmer borde det gå att identifiera en underliggande *ideologisk dimension* i svensk politik som bygger på de principer och värden som är kopplade till centralisering och decentralisering av service, och att politiska aktörer borde gå att placera på en gradskala mellan idealtypisk centralism och decentralism. För att ta belägga att en sådan dimension existerar krävs att det går att påvisa förekomsten av grundläggande principiella värderingar i synen på centralisering och decentralisering, som sedan återkommande och systematiskt kommer till uttryck när politiker positionerar sig i olika konkreta sakfrågor som berör lokalisering av service. En politiker som är centralist i en viss lokaliseringsfråga borde då också – i konsekvensens namn – förväntas vara det i en annan. Sambandet borde motsvara hur en position på vänster–högerskalan styr vad de tycker om till exempel skatter och privatisering.

En annan möjlighet är att politikernas åsikter istället påverkas av egenintresse, eller kanske snarare intresse kopplat till hemortens och valkretsens bästa. I det senare fallet skulle vi förvänta oss att politiker som bor i periferin är mer positiva till decentralisering

medan de som bor i centrum förordar centralisering. Ett problem här är att vad som är centrum och periferi kan skifta från fråga till fråga. Motsättningar kan finnas såväl inom som mellan kommuner och regioner (Erlingsson m fl 2021). I frågan om en byskolas framtid är byn och omgivande landsbygd periferi och kommunens centralort är centrum, medan i fråga om myndighetslokalisering kan Göteborg vara periferi till Stockholms centrum. Inget hindrar förstås att politiker påverkas både av ideologi och intresse – eller att dessa mycket väl kan sammanfalla. I synnerhet om politiska partier och deras ideologier formats i relation till de klyvningsstrukturer vi här talar om. I fortsättningen av kapitlet när resultaten kring politikernas åsikter i lokaliseringsfrågor analyseras kommer vi att undersöka i vilken grad åsikterna formas av ideologi respektive egenintresse, eller kanske som en kombination av båda.

Vad tycker svenska politiker i lokaliseringsfrågor?

I Riksdagsundersökningen 2018 ställdes tre konkreta sakfrågor som knyter an till lokalisering av offentlig service: om skolor, sjukhus och statliga myndigheter. Två av dessa ställdes även i KOLFU 2017¹ vilket möjliggör jämförelser på samtliga politiska nivåer: riksdag, regioner och kommuner. Vi ska nu se närmare på hur svaren föll i dessa frågor, och hur svaren hänger samman med varandra.

Utbildning är de svenska kommunernas största ansvarsområde. Antalet grundskolor i Sverige har legat tämligen konstant kring 4900 under senare år – men antalet små skolor i glesbygd minskar medan antalet större skolor i städerna ökar (Tillväxtverket, 2018). Bland kommuner som krymper märks de demografiska förändringarna kanske som allra mest i just skolan eftersom det är yngre potentiella barnfamiljer som flyttar till större städer medan äldre invånare stannar kvar. Behovet av skola sjunker därför ännu snabbare än befolkningsminskningen ger vid handen och föranleder nedläggningar (Syssner, 2020). Även om urbaniseringen under hundra år har lett till en ständig omstrukturering av skolorganisationen och nedläggning av byskolor till förmån för större skolor i centralorter är lokalisering av skolservice fortfarande en av de hetaste frågorna i dagens svenska kommunpolitik (Fogelholm, de Fine Licht, & Esaiasson, 2019). Protestaktioner, bildandet av lokala partier och inte minst upprepade folkinitiativ för lokala folkomröstningar i skolfrågor bär syn för s ägen (Jungar, 2020; Larsson Taghizadeh, 2016; Uba, 2016). I RDU- och KOLFU-undersökningarna ställdes politikerna inför ett förslag som rörde just lokalisering av skolverksamhet: ”Bevara skolor i glesbygd/mindre orter”.

De svenska regionernas avgjort största ansvarsområde är sjukvård. I Sverige finns ca 80 sjukhus varav 8 är (stora) universitetssjukhus. I varje region utan universitetssjukhus finns ett regionsjukhus, normalt men inte alltid i residensstaden. Övriga sjukhus, som normalt är betydligt mindre, återfinns i mindre och mellanstora kommuner. Det finns en riklig forskning kring sjukhusstorlekens betydelse för verksamheten, och mycket tyder på att större sjukhus ger bättre utfall – även om frågan om ekonomiska vinster är mer komplex (Brommels & Vintmyr, 2015). Det tycks också vara en uppfattning bland

sjukvårdsansvariga att stordriftsfördelarna är större inom de mer specialiserade delarna av vården (Svarts, 2017). Bevarandet av mindre sjukhus har emellertid varit den sannolikt största konfliktfrågan i svensk regionpolitik under senare år (Andersson, 2006). Framväxten av regionala sjukvårdspartier har också i mycket varit en reaktion på centraliseringssträvanden på denna punkt (Lindbom, 2014). I enkätundersökningarna fick politikerna ta ställning till förslaget att ”Koncentrera specialistvård till storsjukhusen”. Förslaget handlar förvisso inte uttryckligen om nedläggning av mindre sjukhus utan snarare om en avlövnings, som på längre sikt dock kan förväntas göra de mindre sjukhusens verksamheter mer begränsade och potentiellt aktualisera en nedläggning.

På den statliga nivån har lokaliseringpolitiken ofta handlat om statens närvaro i kommunerna, där kontoren för de stora myndigheterna över tid har blivit allt färre (Statskontoret, 2019). Den kanske mest omdebatterade frågan rör dock var statliga förvaltningsmyndigheters huvudkontor ska ligga. Vid en översikt 2016 konstaterades att 60 procent av dessa huvudkontor låg i Stockholm (Statskontoret, 2016). I debatten brukar argumenten för decentralisering och utlokalisering av huvudkontor till landsorten handla om regionalpolitik och att se till att kvalificerade statliga arbetstillfällen sprids ut i hela landet, medan argument för bevarad centralisering ofta handlar om myndigheternas specifika behov och förutsättningar för personalkrytering och relationer med andra myndigheter som av kritiker anses fungera bättre i huvudstaden. I Riksdagsundersökningen 2018 tog ledamöterna ställning till förslaget ”Utlokalisera fler statliga myndigheter från Stockholm till andra delar av landet”. (Frågan ställdes inte i KOLFU och vi kan dessvärre därför inte jämföra resultaten mellan politiska nivåer). Skillnaderna i politikernas svar på dessa tre frågor presenteras i tabell 1.

Tabell 1. Tre politiska förslag om lokalisering, efter parti och politisk nivå (procent och medelvärde 0–10)

Förslag:		Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	S:a	Medel 0–10	N
Bevara skolor i glesbygd/mindre orter	Riksdag	29	43	23	4	1	100	7,4	271
	Region	29	31	27	11	2	100	6,9	1052
	Kommun	31	34	25	8	2	100	7,1	7247
Koncentrera specialistvård till storsjukhusen	Riksdag	20	44	24	11	1	100	6,8	272
	Region	31	44	11	11	3	100	7,2	1048
	Kommun	22	45	16	14	3	100	6,7	7300
Utlokalisera fler statliga myndigheter från Stockholm till andra delar av landet	Riksdag	33	34	16	10	8	100	6,8	272

Källa: RDU 2018, KOLFU 2017.

Kommentar: I beräkningen av medelvärden har frågornas femgradiga svarsskalor kodats 0 (mycket dåligt) – 10 (mycket bra förslag).

Resultaten visar att i frågorna om skolan och statliga myndigheter lutar en klar majoritet av svenska politiker åt det decentralistiska hållet medan de i sjukvårdsfrågor lutar lika tydligt åt det centralistiska. I både skol- och sjukvårdsfrågan (där vi har resultat från samtliga politiska nivåer) ser vi att regionpolitiker är de relativt sett mest centralistiska och riksdagsledamöter de mest decentralistiska, med kommunpolitiker i mitten. Att regionpolitiker är något mer centralistiska än politiker på nationell och lokal nivå är i dessa frågor statistiskt signifikant. Men det övergripande intrycket av dessa två frågor är ändå att spridningsmönstret är anmärkningsvärt likartade bland politikernas åsikter i riksdag, region och kommun.

Finns det en underliggande ideologisk centraliserings–decentraliseringsdimension som förklarar politikernas åsikter?

Ett sätt att börja jakten på en eventuell ideologisk dimension bakom politikernas åsikter om lokalisering av offentlig verksamhet är att ställa en explicit fråga på detta tema. Lokaliseringsfrågans mest principiella/ideologiska aspekt, om prioritering av centralisering för effektivitetens skull eller av decentralisering för tillgänglighetens skull, har undersökts genom att politikerna uppmanades att placera in sig själva på en centraliserings–decentraliseringskala (i fortsättning förkortad c/d-skalan). Frågeformulering och resultat från politiker i riksdag, region och kommun presenteras i tabell 2.

Tabell 2. Självplacering på centraliserings–decentraliseringskala (c/d-skalan), procent och medelvärde efter politisk nivå.

	Klart för centralisering							Klart för decentralisering				S:A	Medel 0–10	N
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
Riksdag	2	1	3	9	6	20	10	16	18	8	7	100	6,2	265
Region	1	2	4	6	7	25	12	15	14	6	8	100	6,1	1074
Kommun	1	1	4	6	6	24	9	16	15	7	11	100	6,3	7444

Källa: RDU 2018, KOLFU 2017. I KOLFU ingick formuleringen "i kommunen/landstinget" i alternativ 1 för att markera att frågan gällde deras eget ansvarsområde. I RDU var formuleringen enligt ovan.

Kommentar: Frågan löd: När det gäller lokalisering av service talas ibland om en politisk dimension mellan

1. Dem som vill ha centraliserad offentlig verksamhet inom (för effektivitetens skull och kvalitetens skull), och
2. Dem som vill ha decentraliserad offentlig verksamhet (för att främja rättvis tillgång till service överallt).

Var skulle du själv placera dig på en centraliserings–decentraliseringskala?

Precis som i sakfrågorna är det för c/d-skalan slående hur åsiktsspridningen bland de folkvalda på de tre politiska nivåerna liknar varandra, medelvärdesskillnaderna mellan nivåerna är inte statistiskt signifikanta. På samtliga nivåer lutar klart fler politiker (55–59 procent) åt det decentralistiska hållet än det centralistiska (18–21 procent) medan 20–25 procent positionerar sig på det neutrala mittenalternativet. Riksdagsledamöter är aningen mer polariserade i frågan, med en högre andel som tar ställning åt ena eller andra hållet.

Finns det då samband mellan hur politiker positionerar sig på c/d-skalan med vilka åsikter de har i de tre konkreta lokaliseringsfrågorna som skulle bekräfta en centraliserings–decentraliserings-dimension i svensk politik? En korrelationsanalys av svaren, uppdelade på riksdagspolitiker och kommun- och regionpolitiker, presenteras i tabell 3. I tabellen noteras även samband mellan lokaliseringsåsikter och positionering på tre andra ideologiska dimensioner: vänster–höger (för samtliga), GAL–TAN samt den grågröna skalan (endast för kommun- och regionpolitiker).

Tabell 3. Samband mellan åsikter om lokalisering och ideologisk positionering efter politisk nivå, (Pearsons r)

I riksdagen	C/d-skalan	Koncentrera sjukvård	Bevara skolor i glesbygd	Utlokalisera myndigheter	Vänster–höger	Grön dimension
C/d-skalan	–					
Koncentrera sjukvård	-.37***	–				
Bevara skolor i glesbygd	+.32***	-.18***	–			
Utlokalisera myndigheter	+.52***	-.29***	.13**	–		
Vänster–höger	-.30***	+.27***	-.03	-.41***	–	
I regioner och kommuner						
C/d-skalan	–					
Koncentrera sjukvård	-.12***	–				
Bevara skolor	+.29***	-.21***	–			
Vänster–höger	+.09***	+.10***	+.04***		–	
Grön dimension	+.13***	-.02**	+.01***	l.u	-.19***	–
GAL–TAN	+.04***	+.05***	-.12***	l.u	-.39***	+.37***

Källa: RDU 2018, KOLFU 2017. *** p<.001, ** p<.01, * p<.05

Kommentar: Formuleringar för c/d-skalan och lokaliseringsfrågorna citeras i tabell 1 och 2. Frågan om den gröna dimensionen löd: Det talas ibland om en grön dimension i svensk politik. Ange med hjälp av skalan nedan var du skulle placera dig själv på den gröna dimensionen? 0 (Inte alls åt det gröna hållet) – 10 (mycket långt åt det gröna hållet); GAL–TAN-frågan löd: Man talar ibland om att utvecklingen går mot ett samhälle där många kulturer och olika livsstilar möts och finns parallellt. Vad är din inställning till ett sådant mångkulturellt samhälle? 0 (Negativ till ett mångkulturellt samhälle) – 10 (Positiv till ett mångkulturellt samhälle). l.u = ingen uppgift).

Om c/d-skalan fungerar som en indikator för en underliggande ideologisk dimension som förklarar åsikter i lokaliseringsfrågor skulle vi förvänta oss starka korrelationer mellan skalan och sakfrågorna, betydligt starkare än sambanden med positionering på andra ideologiska skalor. Och i riksdagen är sambanden också relativt starka och går i förväntad riktning. Allra starkast är sambandet med c/d-skalan med åsikter om utlokalisering av myndigheter (+.52). I skolfrågan är dock sambanden svagare (+32 i riksdagen och +.29 i regioner och kommuner) liksom i sjukhusfrågan (-.37 i riksdagen och endast -.12 i riksdag och kommun).

De interna sambanden mellan åsikter i de tre sakfrågorna är därtill tämligen svaga, för svaga för att utgöra en egen faktor i en faktoranalys. Johannes Lindvalls och Jan Teorells kapitel i denna volym visar också att i synnerhet skol- och sjukvårdsfrågan hör till de åsikter som har svagast samband med andra politiska frågor och med de underliggande faktorsdimensioner som där identifieras (vänster–höger och GAL–TAN).

I Riksdagen ser vi att politiker som står till höger på vänster–högerskalan är mer centralistiska i flertalet frågor utom i skolfrågan, där åsikterna inte har något samband. I kommuner och regioner är sambanden klart svagare och mer motsägelsefulla – politiker till höger där är mer decentralistiska på c/d-skalan och i skolfrågan, men mer centralistiska i sjukvårdsfrågan.

I kommuner och regioner är gröna politiker mer åt decentraliseringshållet generellt, medan GAL–TAN-skalans samband är motsägelsefulla. Politiker positiva till mångkultur (GAL) är något mer åt decentraliseringshållet på den principiella c/d-skalan, men de är centralister i sakfrågorna. Huvudresultatet är dock att politikernas åsikter om lokalisering har ett starkare samband med deras position på c/d-skalan än med positionering på vänster–höger, den gröna skalan respektive GAL–TAN-skalan.

Partitillhörighet

Enligt Lipset och Rokkan (1967) var alltså centrum-periferikonflikten en av de grundläggande klyvningstrukturer som skapade Västeuropas partisystem. Eftersom lokalisering av offentlig service hänger nära samman med denna konflikt är det en intressant fråga i vilken grad vårt partisystem idag förmår fånga åsiktsskillnader i dessa frågor. För de väljare som genom valet vill påverka politiken i lokaliseringsfrågor vore idealet att partiernas företrädare stod enade bakom tydliga alternativa ståndpunkter.

För att få en referenspunkt att jämföra med kan vi gå till hur väl partisystemet fångar politikernas positioner på andra ideologiska skalor. Det svenska partisystemet vilar sedan länge tungt på vänster–högerdimensionen (Oscarsson & Holmberg, 2016), och i Riksdagsundersökningen förklarar riksdagsledamöternas partitillhörighet hela 80 procent av variationen i deras självplacering på vänster–högerskalan (att jämföra med 72 procent bland kommun- och regionpolitikerna i KOLFU). Bland kommun- och regionpolitiker förklarar parti vidare 43 procent av variationen på GAL–TAN-skalan och 26 procent på den gröna skalan. I jämförelse är partitillhörighetens förklaringskraft på centraliserings-

decentraliserings-skalan lägre, 25 procent i riksdagen och endast 12 procent bland kommun- och regionpolitiker. För skolfrågan är partitillhörighetens förklaringskraft något starkare, 29 procent i riksdagen och 15 procent i regioner och kommuner. I sjukvårdsfrågan förklarar partitillhörigheten 14 procent i riksdagen och 5 procent i regioner och kommuner, och för frågan om utlokalisering av statliga myndigheter förklarar partitillhörighet 26 procent av variationen i riksdagsledamöternas svar.

Även om förklaringskraften av parti i lokaliseringsfrågor är lägre än i till exempel vänster–högerfrågor är skillnaden mellan partierna trots allt påfallande och politikernas åsikter efter partitillhörighet redovisas i tabell 4.

Tabell 4. Åsikter om lokalisering av offentlig verksamhet, efter parti och politisk nivå (medelvärde 0–10)

		Tot	V	S	Mp	C	L	KD	M	SD	Övr	N
Centraliserings/decentraliseringsdimensionen (c/d-skalan) (högre värde = pro decentralisering)	RD	6,2	6,6	6,9	6,3	8,4	3,8	5,8	4,6	6,2		265
	RF	6,1	6,3	5,5	6,2	8,6	5,4	6,7	5,8	6,1	8,2	1074
	KF	6,3	6,3	5,7	6,2	8,2	5,6	6,4	6,1	6,3	6,7	7300
Bevara skolor i glesbygd/mindre orter (högre värde = pro decentralisering)	RD	7,4	8,5	6,7	7,5	8,1	5,3	7,9	6,3	7,4		271
	RF	7,2	7,8	6,0	7,2	8,9	5,8	7,1	6,3	9,5	8,8	1048
	KF	7,1	7,8	6,4	7,6	8,6	6,0	7,5	6,5	9,3	8,1	7247
Koncentrera specialistvård till storsjukhusen (högre värde = pro centralisering)	RD	6,8	5,5	6,5	6,6	5,4	8,0	8,8	7,9	6,8		272
	RF	7,2	7,3	7,5	7,2	6,0	7,2	8,0	7,6	6,4	4,4	1052
	KF	6,7	5,9	6,7	6,4	6,2	7,6	7,7	7,3	5,7	6,1	7300
Utlokalisera fler statliga myndigheter från Stockholm till andra delar av landet (högre värde = pro decentralisering)	RD	6,8	8,2	8,6	5,9	8,2	5,2	5,3	4,6	6,2		272

Källa: RDU 2018, KOLFU 2017.

Kommentar: I beräkningen av medelvärden har sakfrågornas femgradiga svarsskalor kodats 0 (mycket dåligt) – 10 (mycket bra förslag) för att underlätta jämförelser med c/d-skalan. Färgkoderna markerar partiernas positioner relativt varandra för respektive fråga och nivå: grått = de tre mest decentralistiska och svart = de tre mest centralistiska partierna. RD = riksdagsledamöter 2018, RF = regionfullmäktigeledamöter 2017, KF = kommunfullmäktigeledamöter 2017.

Ett slående resultat i tabell 4 är att de två partier som i många frågor – inte minst i frågor relaterade till vänster–högerskalan – har så likartade uppfattningar att de är svåra att skilja åt i lokaliseringsfrågor är de två extrempartierna: Centerpartiet är mest decentralistiskt (8,2–8,6) och Liberalerna mest centralistiskt (3,8–5,6) på den ideologiska c/d-skalan och detta mönster går igen i sakfrågorna. Politiker på samtliga nivåer i Miljöpartiet, Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet ligger stabilt mellan 6,1 och 6,6 på c/d-skalan, och även kommunpolitiker i Moderaterna och kommun- och regionpolitiker i Kristdemokraterna ligger i samma härad. Representanter för de två senare partierna är dock klart mer

centralistiska på högre samhällsnivåer. Politiker i lokala och regionala partier är de näst mest decentralistiska på c/d-skalan (efter Centerpartiet) medan Socialdemokraterna, som är det näst efter Liberalerna mest centralistiska partiet i kommuner och regioner är det näst mest decentralistiska partiet i riksdagen.

I skolfrågan är tre partier genomgående mer centralistiska: Liberalerna, Moderaterna och Socialdemokraterna, medan framför allt Sverigedemokraterna, Centerpartiet och lokala/regionala partier ligger mer åt det decentralistiska hållet på samtliga politiska nivåer.

Även i sjukvårdsfrågan ligger Liberalerna och Moderaterna på den centralistiska sidan, men allra mest centralistiska är Kristdemokraterna (som alltså lutar mer åt det decentralistiska hållet i skolfrågan och på c/d-dimensionen i kommuner och regioner). Sedan några år driver partiet frågan att avskaffa regionerna och förstatliga sjukvården. Centerpartiet, Sverigedemokraterna och lokala/regionala partier lutar relativt sett mest åt den decentralistiska sidan. Allra mest decentralistiska i sjukvårdsfrågan är regionala partier, vilket är föga förvånande då flertalet av dessa utgörs av sjukvårdspartier som bildats med syfte att bibehålla eller stärka decentralisering av sjukvården.

I frågan om att utlokalisera myndigheter finns endast resultat från riksdagen, och även här är Moderaterna, Liberalerna och Kristdemokraterna mest centralistiska, medan Socialdemokraterna, Centerpartiet och Vänsterpartiet är klart mer decentralistiska.

Summa summarum kan väljarna lita på att Centerpartiet genomgående har decentralistiska åsikter och Liberaler och Moderater centralistiska åsikter. Vänsterpartiet och lokala partier ligger också konsekvent på den decentralistiska sidan, liksom Sverigedemokraterna – men endast i sakfrågorna. I samtliga frågor ligger Miljöpartiet nära den relativa mitten, och tillhör varken de mest decentralistiska eller centralistiska partierna. Kristdemokraterna och Socialdemokraterna har en mer komplex profil.

Politikers sociala bakgrund och uppdrag

Vi har ovan sett hur partitillhörighet (i viss grad) och politisk nivå (i mycket liten grad) förklarar åsiktsskillnaderna mellan svenska politiker i lokaliseringsfrågor. Vi går nu vidare för att undersöka vilka andra typer av faktorer som kan spela in för att förklara åsiktsskillnaderna, först med fokus på politikernas sociala bakgrund och uppdrag.

Förutom den deskriptiva information som redovisas i detta kapitel bygger den fortsatta analysen på resultat från en rad multipla flernivåanalyser där riksdagspolitiker från Riksdagsundersökningen 2018 ingår i samma modeller som kommun- och regionpolitiker från KOLFU 2017 och där politikerna grupperas efter hemkommun. För frågan om utlokalisering av myndigheter bygger analysen endast på resultat från Riksdagsundersökningen och en multipla OLS-regression. I modellerna har vi möjlighet att jämföra effekter av enskilda politikernas sociala bakgrund, och deras politiska uppdrag under kontroll för partitillhörighet. Vi kan också i nästa steg identifiera effekter relaterade till deras hemkommuners demografi, geografi och ekonomiska resursstyrka. I modeller endast baserade

på KOLFU-undersökningen kan vi dessutom lägga till förklaringsfaktorer om var *inom* hemkommunen politikerna bor. I det följande presenteras resultaten från dessa analyser i form av tabeller där det anges vilka faktorer som påverkar politiker i decentralistisk (D) eller centralistisk (C) riktning i de olika frågorna. De underliggande analyserna som dessa redovisningar återfinns i ett separat appendix publicerat på Valforskningsprogrammets hemsida.

I tabell 5 presenteras resultaten för statistiskt signifikanta effekter av politikernas personliga egenskaper och politiska uppdrag. Vi kan undersöka effekter av kön, ålder, födelseland, uppväxtort (landsbygd) utbildning och (endast för kommun och regionpolitiker) inkomst.

Tabell 5. Sammanställning av statistiskt signifikanta effekter i centralistisk (C) och decentralistisk (D) riktning av personliga bakgrundsfaktorer och faktorer relaterade till politiskt uppdrag

	C-d-skala	Koncentrera sjukvård	Bevara skolor	Utlokalisera myndigheter
Kön (kvinna)	D		D	
Ålder		C		
Född i utlandet		D	D	
Utbildning (hög)		C	C	D
Uppväxt (ren landsbygd i Sverige)	D		D	
Disponibel inkomst		C	C	Ej inkl.
Parlamentarisk position (majoritet/regering =1)	C		C	Ej inkl.
Kommunalt rangindex		C	C	Ej inkl.
Ledamot riksdagen		C	C	Ej inkl.
Ledamot regionfullmäktige		C	C	
Ledamot kommunfullmäktige (kontrollgrupp)		D	D	

Källa: RDU 2018

Kommentar: I tabellen anges vilka faktorer som påverkar politiker i decentralistisk (D) eller centralistisk (C) riktning i de olika frågorna. Endast statistiskt signifikanta effekter (.05-nivån) redovisas. De underliggande analyserna som dessa redovisningar återfinns i ett separat appendix publicerat på Valforskningsprogrammets hemsida.

Resultaten visar att kvinnor är mer decentralistiska än män på c/d-skalan och i skolfrågan; äldre är mer centralistiska i sjukvårdsfrågan; utlandsfödda och låginkomsttagare är mer decentralistiska i sjukvårdsfrågan och skolfrågan. Hög utbildning tycks ha en centraliserande effekt på sjukvårds- och skolfrågan men en decentraliserande i utlokaliseringfrågan. Politiker uppväxta på den svenska landsbygden (utanför tätort) är mer decentralistiska på c/d-skalan och i skolfrågan. Noterbart är här att uppväxtorten har en separat betydelse vid sidan av nuvarande bostadsort (som undersöks i nästa avsnitt).

Politiker i regeringspartier (eller lokala och regionala styren) är mer centralistiska (på c/d-skalan och i skolfrågan), politiker med högre rang i kommunpolitiken (byggt på vilken formell position de har i kommunens politiska hierarki, baserat på ett rangindex från 0 = "back bencher"/fullmäktigeledamot utan andra uppdrag till 1 = kommunstyrelsens ordförande) är mer centralistiska. Under kontroll för övriga faktorer i modellerna framgår att både regionpolitiker och riksdagsledamöter är mer centralistiska än kommunpolitiker. Endast i ett av elva fall i tabell 5 (faktorn hög utbildning) finns motstridiga resultat i meningen att en social tillhörighet eller ett uppdrag har både centralistiska och decentralistiska effekter i olika frågor.

Intresse som förklaringsfaktor: bostadsortens betydelse

Beslut om lokalisering av offentlig verksamhet går ofta att tolka i termer av positiva och negativa effekter för närhet och tillgänglighet för olika geografiska platser. Om egenintresse spelar in i politikerns åsikter om lokaliseringsfrågor så torde det därför vara kopplat till var de bor. De som bor i periferin skulle kunna antas ha ett intresse av decentralisering, medan boende i centrum skulle gynnas, eller åtminstone inte missgynnas, av centralisering. Att politikerns bostadsort verkar hänga samman med lokaliseringsbeslut i kommunerna är belagt i en aktuell studie (Folke, Martén, Rickne, & Dahlberg, 2021).

Men vilken bostadsort som befinner sig i centrum respektive periferi kan dock tänkas skifta beroende på vilken fråga det rör. Vi ska här undersöka tre grupper av geografiskt betingade faktorer som relaterar till detta. Resultaten presenteras i tabell 6.

Den första gruppen faktorer rör *var i hemkommunen* politikerna bor (denna fråga fanns inte i Riksdagsundersökningen 2018 och därför bygger svaren endast på KOLFU). Och här är resultatet mycket tydligt: både rörande den mer principiella c/d-skalan och i skolfrågan är politiker som bor i centrum av sin hemkommuns centralort klart mer centralistiska medan de som bor utanför centralorten eller i dess utkant är mer decentralistiska.

Den andra gruppen faktorer rör vilken *typ av kommun* som politikerna bor i. Här ingår kommunstorlek, befolkningstäthet, erfarenhet av befolkningsminskning/ökning, kommunens geografiska utsträckning, lokalbefolkningens ekonomiska resursstyrka (med skattekraften som indikator) samt om hemkommunen klassas som "landsbygdskommun" av SKR. Man skulle kunna förvänta sig att politiker från små, glesbefolkade resurssvaga kommuner på landsbygden med negativ befolkningsutveckling var särskilt positiva till

Tabell 6. Sammanställning av statistiskt signifikanta effekter i centralistisk (C) och decentralistisk (D) riktning av bostadsort

	C-d-skala	Koncentrera sjukvård	Bevara skolor	Uttlokalisera myndigheter
Bostadsort inom hemkommunen	C		C	Ej inkl.
Bor i centralorten (kontrollgrupp)	C		C	Ej inkl.
Bor i centralortens utkant	D		D	Ej inkl.
Bor i annan tätort	D		D	Ej inkl.
Bor utanför tätort	D		D	Ej inkl.
Egenskaper hos hemkommunen				
Bor i en landsbygdskommun	D		C	
Kommunbefolkning 2017 log Befolkningstäthet 2017 Befolkningsförändring 2014–17				
Kommunens yta	D			
Skattekraft 2017	C			
Avstånd till Stockholm				D
Universitetssjukhus				
Mindre sjukhus		D		
(Kontroll: kommunen saknar sjukhus)				
Förändring antal skolor (procent 2007–17)			D	

Källa: RDU 2018

Kommentar: I tabellen anges vilka faktorer som påverkar politiker i decentralistisk (D) eller centralistisk (C) riktning i de olika frågorna. Endast statistiskt signifikanta effekter (.05-nivån) redovisas. De underliggande analyserna som dessa redovisningar återfinns i ett separat appendix publicerat på Valforskningsprogrammets hemsida.

decentralisering av service. Och i bivariata analyser visar sig detta också stämma, men i flervariabelanalyser – under kontroll för andra faktorer – kvarstår endast några få effekter av denna typ av faktorer: Politiker som bor i landsbygdskommuner är mer decentralistiska på c/d-skalan men mer centralistiska i skolfrågan. Politiker från kommuner som är stora till ytan är mer decentralistiska i den principiella på c/d-skalan men denna faktor har ingen effekt på sakfrågorna. Ytstora kommuner har rimligen en större problematik med att skapa tillgänglig service för hela sitt område. Samma mönster men motsatt effekt har kommunens ekonomiska resursstyrka, där politiker från välbeställda lokalsamhällen är mer centralistiska på c/d-skalan.

Slutligen finns en grupp faktorer med egenskaper eller erfarenheter i hemkommunen som särskilt knyter an till sakfrågornas substans. I sjukvårdsfrågan kan vi notera att politiker som bor i kommuner med ett mindre sjukhus är motståndare till centralisering

av specialistsjukvård till storsjukhusen i jämförelse med politiker från kommuner med stora sjukhus eller kommuner som saknar sjukhus. Politiker från kommuner som erfarit en ökning av antalet skolor i hemkommunen under senare år är mer decentralistiska i skolfrågan, vilket samtidigt betyder att de som erfarit skolnedläggningar är mer positiva till centralisering. Vi ser också en positiv effekt på stöd av utlokalisering av myndigheter från huvudstaden beroende på hur långt från Stockholm politikernas hemkommun ligger.

Diskussion

En avsikt med detta kapitel har varit att undersöka svenska politiker tycker i lokaliseringsfrågor och vilka faktorer som formar åsikterna. Finns det kanske en underliggande ideologisk dimension som förklarar åsiktsvariationen eller påverkas politiker mer av egenintresse kopplade till var de bor?

Frustrerande nog är det inte lätt att svara entydigt ja eller nej på frågan om det finns en underliggande ideologisk dimension. Å ena sidan går det inte att extrahera en dimension ur de undersökta tre sakfrågorna om lokalisering som förklarar mer än en enskild fråga. Och den fråga som tagits fram som indikator för en sådan tänkt dimension – *c/d*-skalan – har inte så starka samband med åsikter i sakfrågorna som man skulle förvänta sig om skalan verkligen representerade en stark underliggande ideologisk dimension, i synnerhet inte ibland kommun- och regionpolitiker. Å andra sidan tycks det inte heller vara några av de andra dominerande ideologiska dimensionerna i svensk politik som ligger bakom åsiktsvariationen bland politiker i lokaliseringsfrågorna.

En möjlig förklaring till att dimensionaliteten i lokaliseringsfrågor är relativt svag är att politiker inte alltid uppfattar att problematiken i de undersökta sakfrågorna faller tillbaka på samma principiella ställningstagande. Antingen för att de i frågorna ser fler aspekter än enbart centralisering och decentralisering, eller för att politiker är olika – för en del är den ideologiska dimensionaliteten starkare (som riksdagsledamöter) och för andra svagare (som kommunpolitiker). Ytterligare en, och mer optimistisk, tolkning är att *c/d*-skalan trots allt fungerar som indikator för en dimension, men att de här undersökta sakfrågorna är komplexa och beroende av sektorsspecifika förklaringsfaktorer som väger tyngre. *C/d*-skalan visade sig trots allt ha klara samband i förväntad riktning med åsikter i de tre sakfrågorna, även under kontroll för en lång rad andra relevanta variabler.

De flesta partiets placering på *c/d*-skalan (i förhållande till varandra) sammanfaller därtill någorlunda med deras relativa placering i de fyra sakfrågorna, vilket också talar för att skalan fungerar som en indikator för en underliggande dimension. Men här finns också några intressanta motsägelsefulla resultat, inte minst för politiker i Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna som tycks ha tolkat in något helt annat i sin positionering på *c/d*-skalan än substansen i de tre sakfrågorna. SD-politiker lägger sig i mitten på *c/d*-skalan men de är samtidigt de avgjort mest decentralistiska i skol- och sjukvårdsfrågorna. Och KD-politiker lutar åt olika håll i olika frågor.

Förklaringsfaktorer som systematiskt och tolkningsbart påverkar politiker i endera centralistisk eller decentralistisk riktning är också en indikation på att det kan finnas en dimensionalitet i materialet trots allt. Ju fler sådana mönster som återfinns, desto troligare är det att det finns en underliggande dimension. Av de 22 faktorer (utöver partitillhörighet) som visade sig ha effekter på politikernas åsikter var det endast två som gav motstridiga utslag i olika frågor: högutbildade är mer centralistiska i sjukvårds- och skolfrågorna, men mer decentralistiska i utlokaliseringsfrågan. Och att bo i en landsbygdskommun har en decentralistisk effekt på c/d-skalan men en centralistisk effekt på skolfrågan.

Resultatet att politiker som bor i landsbygdskommuner är mer centralistiska i skolfrågor kan tyckas motsägelserfullt, liksom att politiker i kommuner med aktuell erfarenhet av att minska antalet skolor skulle vara mer centralistiska i just skolfrågan. Borde inte de som särskilt drabbade av nedläggningar vara motståndare till denna utveckling? Men en tolkning kan här vara att erfarenheter av att bo i glesbygd leder till en större pragmatism när det gäller nödvändiga förändringar för skolan. Avfolkningsbygderna har en vana att hantera skolnedläggningar sedan lång tid och ser det nödvändiga i detta. Samtidigt ska understrykas att det faktiskt finns ett geografiskt egenintresse även i skolfrågor, men då kopplat till bostad inom kommunen, och skolfrågan som här studerats berör explicit just inomkommunal lokalisering. Politiker som bor utanför centrum av kommunens centralort är mer negativa till att lägga ner skolorna utanför tätorterna.

Även i några andra sammanhang bekräftades förväntningarna om att politiker som bor i den geografiska periferin är mer decentralistiskt orienterade. Bostadsort inom kommunen verkar till exempel systematiskt ha betydelse för politikernas placering på c/d-skalan, där boende i centralortens centrum är mest centralistiska. Ju längre bort från storstadsområdena man kommer i Sverige, i synnerhet norrut, desto större blir kommunerna till ytan och det är därför inte förvånande att politiker i ytstora kommuner också har centralistiska åsikter på c/d-skalan. Det geografiska egenintresset visar sig också i att politiker från kommuner med små (potentiellt hotade) sjukhus är mer skeptiska till centralisering av specialistsjukvård, och att politiker är mer positiva till utlokalisering av statliga myndigheter från Stockholm ju längre från huvudstaden de bor. Något förvånande är att faktorer relaterade till hemkommunens befolkningsstorlek, tätortsgrad och skattekraft inte har några effekter alls på någon av lokaliseringsfrågorna. Dessa kommunala kontextvariabler brukar normalt vara tunga förklaringsfaktorer för geografisk variation.

Resultaten visar vidare att politiker som är i maktposition (för att de tillhör regeringspartierna/den styrande majoriteten, för att de har högre rang i den kommunala hierarkin eller är verksamma på en högre politisk nivå) är mer centralistiska i sakfrågor. En möjlig tolkning är att personer i maktposition ofta tvingas vara mer pragmatiska medan politiker som är outsiders kan tillåta sig att vara mer ideologiskt renläriga och opportunistiska (jfr. Gilljam & Karlsson, 2015). Centralism skulle med den tolkningen vara mer förknippat med pragmatism och kommunens/regionens väl.

Svaret på frågan om det är ideologi eller intresse som formar politikernas åsikter i lokaliseringsfrågor är således både och, men effekterna av både ideologi och intresse är svagare än man skulle kunna tro. Att jämföra förklaringskraften av de två faktorerna är dessutom vanskligt eftersom indikatorerna har så olika karaktär. Dessutom förklarar politikernas bostadsort till en betydande del deras position på c/d-skalan, vilket måste tolkas som att egenintresse är en viktig förklaring till vilka principer politikerna har. Ideologi och intresse är därför här – precis som i många andra fall – sammanflätade med varandra.

Slutligen kan vi konstatera att det svenska partisystemet endast i viss utsträckning förmår att fånga åsiktsskillnaderna. Lokaliseringsfrågor tillhör ingalunda de mest centrala partiskiljande klyvningsstrukturerna på 2000-talet. Resultaten visar dock att åsiktsmönstren bland politiker på samtliga politiska nivåer – i riksdag, region och kommun – påminner starkt om varandra, både totalt sett och inom partierna. Om åsikterna mellan lokal och nationell nivå drog mer åt olika håll i dessa frågor skulle det svenska politiska systemet utmanas mer, men i nuläget tycks partisystemet fungera som en sammanhållande kraft.

Referenser

- Andersson, Ulrika. (2006). Rör inte vårt akutsjukhus. I Lennart Nilsson (red.), *Nya gränser. Västsverige*: SOM-institutet.
- Autti, Outi, & Hyry-Beihammer, Eeva Kaisa. (2014). School Closures in Rural Finnish Communities. *Journal of Research in Rural Education*, 29(1).
- Brommels, Mats, & Vintmyr, Ulrika. (2015). *Bör liten bli stor? Sjukhusstorlekens betydelse för vårdens resultat och kostnadseffektivitet. En sammanställning och analys av vetenskaplig evidens*. Stockholm: Karolinska institutet, Medical Management Centrum.
- Cedering, Magdalena. (2016). *Konsekvenser av skolnedläggningar: En studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun*. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Cras, Patrik. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap*. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala
- Erlingsson, Gissur Ó, Öhrvall, Richard, Wallman Lundåsen, Åsa & Arvid Zerne. (2021) *Centrum mot periferi? Om missnöje och framtidstro i Sveriges olika landsdelar*. Norrköping: Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet.
- Erlingsson, Gissur Ó, Oscarsson, Henrik, & Öhrvall, Richard. (2020). Landsbygden slår tillbaka? I Ulrika Andersson, Anders Carlander, & Patrik Öhberg (Red.), *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

- Fogelholm, Petra, de Fine Licht, Jenny, & Esaiasson, Peter. (2019). *När beslutet fattats-en studie av kommuners hantering av skolnedläggningar*. Göteborgs universitet: Förvaltningshögskolan.
- Folke, Olle, Martén, Linna, Rickne, Johanna, & Dahlberg, Matz. (2021). *Politicians' neighbourhoods: Where do they live and does it matter?* University of Nottingham: NICEP Working Paper: 2021-03.
- Gilljam, Mikael, & Karlsson, David. (2015). Ruling Majority and Opposition: How Parliamentary Position Affects the Attitudes of Political Representatives. *Parliamentary Affairs*, 68(3), 555-572.
- Jungar, Ann-Cathrine. (2020). *Det förstärkta folkinitiativet. Tio år med det förstärkta folkinitiativet*. Stockholm: SKR.
- Karlsson, David. (2012). Centrum och periferi i omvalet – regionpolitikens geografiska dimension. I Linda Berg & Henrik Oscarsson (red.), *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Karlsson, David. (2017). *Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen (KOLFU) 2017*. Göteborg: Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.
- Larsson Taghizadeh, Jonas. (2016). *Power from Below?: The Impact of Protests and Lobbying on School Closures in Sweden*. Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
- Lindbom, Anders. (2014). Waking up the giant? Hospital closures and electoral punishment in Sweden. I Staffan Kumlin & Isabelle Stadelmann-Steffen (red.), *How Welfare States Shape the Democratic Public: policy feedback, participation, voting, and attitudes* (pp. 156-178). Cheltenham, UK/Northampton USA: Edward Elgar Publishing.
- Lipset, Seymour Martin, & Rokkan, Stein. (1967). *Cleavage structures, party systems, and voter alignments: an introduction*: Free Press.
- Mörk, Eva, Erlingsson, Gissur Ó, & Persson, Lovisa. (2019). *Kommunernas framtid*. Stockholm: SNS.
- Oscarsson, Henrik, & Holmberg, Sören. (2016). Issue voting structured by left–right ideology. In *The Oxford Handbook of Swedish Politics*.
- Pierre, Jon. (2001). Decentralisering, governance och institutionell förändring. I Bo Rothstein (red.), *Politik som organisation. Förvaltningspolitikens grundproblem*. RB Stockholm, SNS Förlag. Stockholm: SNS Förlag.
- Skoog, L., & Karlsson, D. (2018). Causes of party conflicts in local politics. *Politics*, 38(2), 182-196. doi:10.1177/0263395716678878
- SOU (2007:10). *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft*. Ansvarskommitténs slutbetänkande. Stockholm.

- SOU (2016:48). *Regional indelning – tre nya län*. Delbetänkande från Indelningskommittén. Stockholm.
- SOU (2020:8). *Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget*. Slutbetänkande från Kommunutredningen. Stockholm.
- Statskontoret. (2016). *Statliga myndigheters lokalisering. Ett samlat underlag*.
- Statskontoret. (2019). *Planerad lokalisering av statlig verksamhet. En kartläggning av tio större myndigheter*.
- Svarts, Anna. (2017). Healthcare managers' perception of economies of scale. *Journal of health organization and management*, 31(3), 317-330.
- Syssner, Josefina. (2018). *Mindre många: Om anpassning och utveckling i krympande kommuner*. Linköping: Remeso.
- Syssner, Josefina. (2020). *Pathways to Demographic Adaptation : Perspectives on Policy and Planning in Depopulating Areas in Northern Europe*. Cham: Springer.
- Tillväxtverket. (2018). *Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2018*. Stockholm.
- Uba, Katrin. (2016). 7 PROTEST AGAINST SCHOOL CLOSURES IN SWEDEN. I Lorenzo Bosi, Marco Giugni, & Katrin Uba (red.), *The Consequences of Social Movements* (pp. 159). Cambridge: Cambridge University Press.